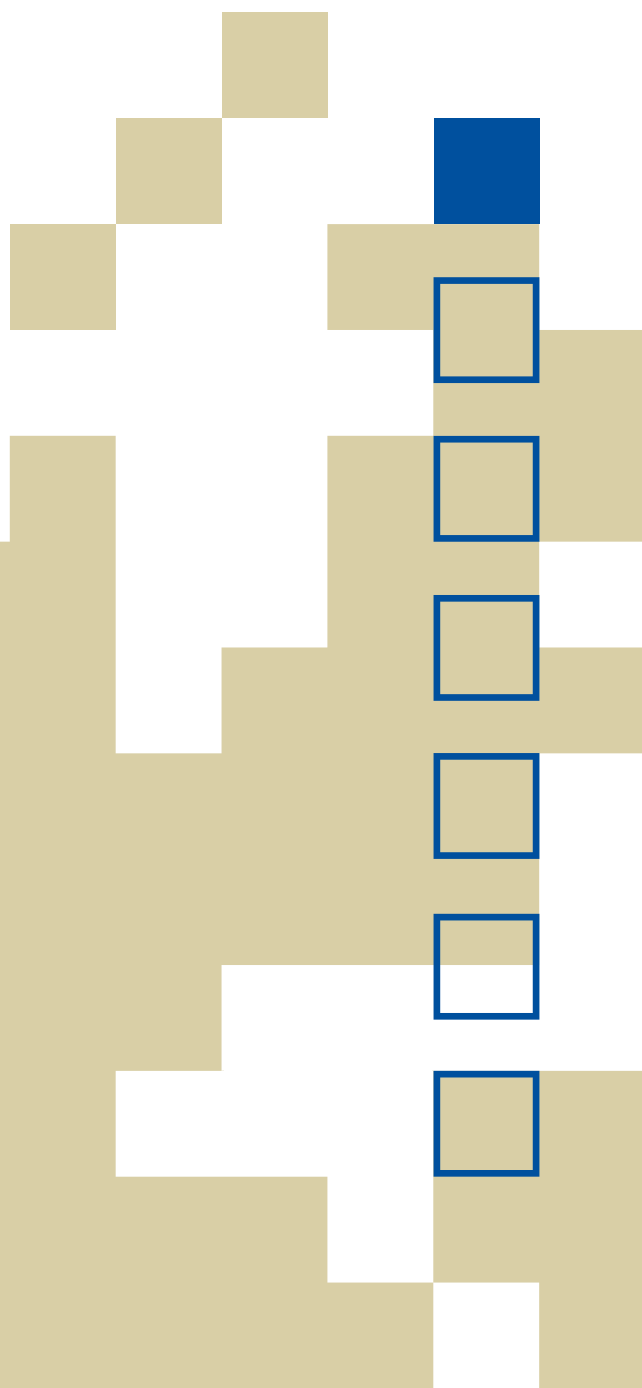

Informatiepunt Verkiezingen

Rapportage gemeenteraadsverkiezingen en Europees Parlementsverkiezing 2014

Rapportage Informatiepunt Verkiezingen
Gemeenteraadsverkiezing 2014
Europees Parlementsverkiezing 2014

Colofon

**Kiesraad
Postbus 20011
2500 EA Den Haag**

**t 070-426 6266
e informatiepunt@kiesraad.nl
i www.kiesraad.nl**

**Bezoekadres:
Herengracht 21
Den Haag**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Organisatie van het Informatiepunt Verkiezingen	5
3.	Totaaloverzicht	6
3.1	Totaal aantal vragen.....	6
3.2	Herkomst.....	8
4.	Gemeenteraadsverkiezingen 2014	9
4.1	Totaal aantal vragen.....	9
4.2	Onderwerpen	11
4.3	Herkomst.....	15
5.	Europees Parlementsverkiezing 2014	19
5.1	Totaal aantal vragen.....	19
5.2	Onderwerpen	21
5.3	Herkomst.....	24
6.	Conclusies en aanbevelingen	27
6.1	Conclusies	27
6.2	Organisatorische aanbevelingen.....	27
6.3	Inhoudelijke aanbevelingen.....	27

1. Inleiding

Deze rapportage heeft betrekking op alle vragen die door het Informatiepunt Verkiezingen zijn afgehandeld in de perioden van zowel de gemeenteraadsverkiezingen als de verkiezing voor de Nederlandse leden van het Europees Parlement in 2014. Het Informatiepunt Verkiezingen (hierna: het Informatiepunt) heeft gedurende deze perioden veel vragen van burgers, gemeenten, politieke partijen en diverse andere betrokkenen behandeld.

Het Informatiepunt was van 22 oktober 2013 tot en met 31 mei 2014 actief en heeft in die tijd een groot aantal vragen ontvangen. Deze eindrapportage gaat in op het aantal vragen, gespecificeerd per verkiezing. Aangegeven wordt welke betrokkenen hun vragen aan het Informatiepunt stelden, en op welke manier (telefoon, e-mail en post). Ook worden enkele knelpunten belicht die hieruit naar voren kwamen.

Allereerst zal de organisatie van het Informatiepunt Verkiezingen belicht worden, dat een gezamenlijk initiatief is van de Kiesraad en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Hoofdstuk 2).

Niet eerder was een Informatiepunt actief terwijl zowel de gemeenteraadsverkiezing als de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement (ook: Europees Parlementsverkiezing) in datzelfde jaar plaatsvonden. Vergelijkingen met voorgaande jaren worden ook zoveel mogelijk per afzonderlijke verkiezing gemaakt. Overigens is het voor de totale werkdruk op het Informatiepunt wel relevant hiervan een samenvatting te geven (Hoofdstuk 3). Vervolgens worden afzonderlijk de gemeenteraadsverkiezingen (Hoofdstuk 4), en de verkiezing van het Europees Parlement (Hoofdstuk 5), uitgewerkt.

2. Organisatie van het Informatiepunt Verkiezingen

Bij elke verkiezing sinds 2006 is een Informatiepunt opgezet. In de laatste jaren heeft dit Informatiepunt een meer permanente status gekregen en werd het Informatiepunt in verkiezingsperioden opgeschaald. Deze opschaling vond plaats door het tijdelijk aantrekken van juridische medewerkers voor het Informatiepunt. Het Informatiepunt is een gezamenlijk initiatief van de Kiesraad en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In de praktijk was de personele bezetting en de inrichting van het Informatiepunt ondergebracht bij de Kiesraad.

Het Informatiepunt Verkiezingen was bereikbaar op het telefoonnummer 070-4267329 en via het e-mailadres informatiepunt@kiesraad.nl. Ook konden mensen gebruik maken van contactformulieren op de websites: www.kiesraad.nl en www.verkiezingen2014.nl. Tevens was het mogelijk het Informatiepunt per brief te benaderen. De contactgegevens van het Informatiepunt waren te vinden op de bovengenoemde websites, en waren verder opgenomen in de nieuwsbrieven en circulaire over verkiezingen afkomstig van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Informatiepunt was in de periode van 22 oktober 2013 tot en met 31 mei 2014 telefonisch bereikbaar op werkdagen van 09:00 tot 17:00 uur. Op dagen met bijzondere kieswettelijke betekenis, zoals de dag van kandidaatstelling en de dag van stemming, hanteerde het Informatiepunt ruimere openingstijden.

Op het Informatiepunt waren drie medewerkers actief die getrapt instroomden om de toename van het aantal vragen op te kunnen vangen. Deze medewerkers waren elk voor 32 uur per week werkzaam en wisselden elkaar af zodat het Informatiepunt 40 uur per week bereikbaar was.

Omdat het Informatiepunt een gezamenlijk initiatief is, werden de meeste vragen afgestemd met een juridisch adviseur van het secretariaat van de Kiesraad en werden enkele andere vragen met het Ministerie afgestemd. Zo werden politiekgevoelige vragen altijd in overleg met het ministerie afgehandeld.

Nadat een vraag was afgehandeld, werd deze ingevoerd in FileMaker Pro (FMP). Dit programma is vervolgens gebruikt bij het verzamelen van de statistische gegevens van alle vragen. In dit programma werden de vragen, de daarbij behorende antwoorden en de behandelende juristen bijgehouden, waarbij iedere vraag als 'melding' werd geregistreerd. In deze evaluatie worden de woorden 'vragen' en 'meldingen' dan ook als synoniemen van elkaar gebruikt.

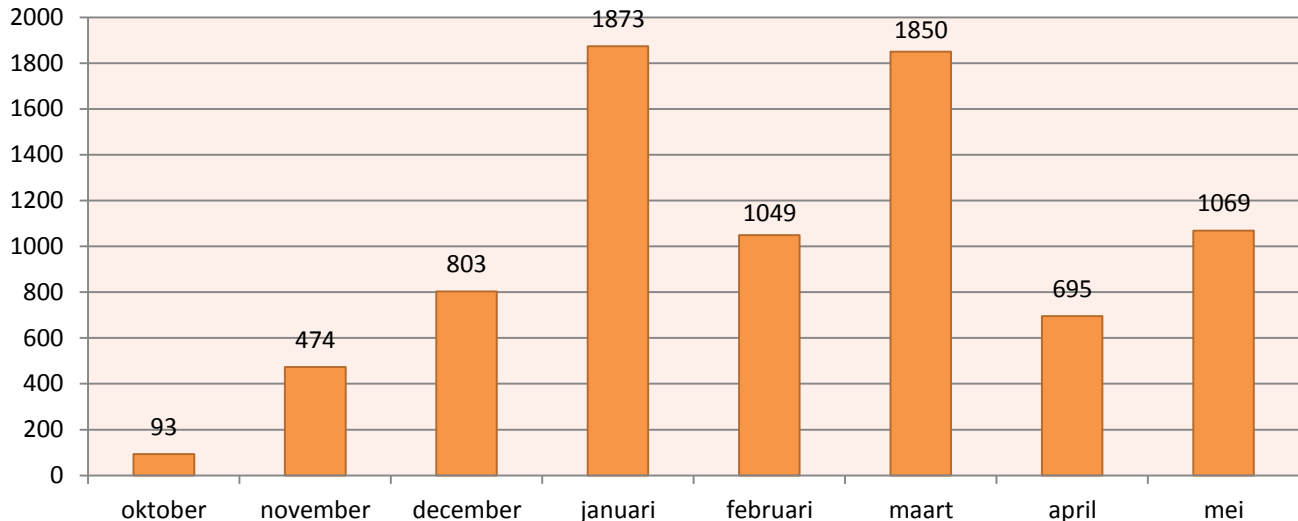
De persvragen zijn wel in deze eindrapportage opgenomen, al zijn deze niet afgehandeld door het Informatiepunt, maar door de perswoordvoerder van de Kiesraad.

3. Totaaloverzicht

3.1 Totaal aantal vragen

In de gehele periode dat het Informatiepunt actief was werden 7906 vragen gesteld. Nog niet eerder werden aan het Informatiepunt gedurende een verkiezingsperiode zoveel vragen gesteld. Deels is dit natuurlijk te verklaren door de overlap van de twee verkiezingsperiodes, aan de andere kant lijken mensen de weg naar het Informatiepunt eerder te vinden dan voorheen.

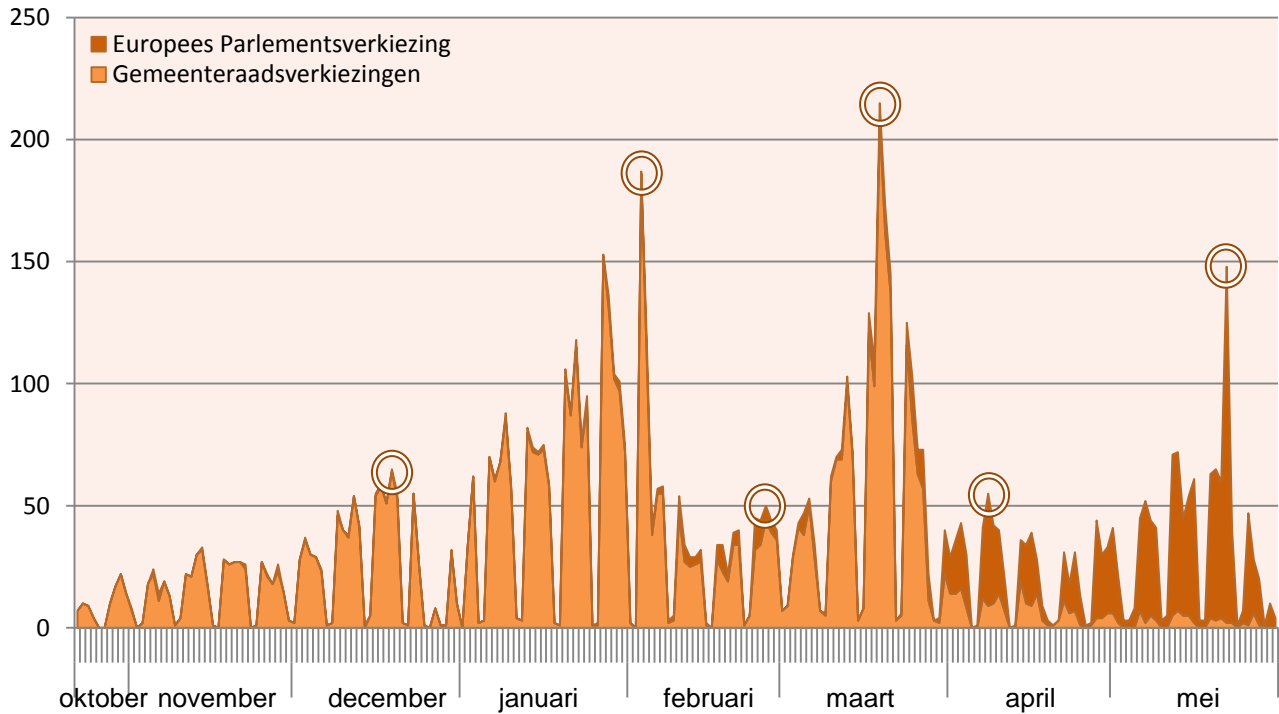
Grafiek 1: totaal aantal vragen per maand

In de beginmaanden is duidelijk een stijgende lijn te zien. In alle gevallen wijkt het aantal vragen in een bepaalde maand sterk af van de maand daarvoor. Het kleinste verschil hierin is dat tussen de maand november (474 vragen) en de maand december (803 vragen). Uiteraard deden de grootste verschillen zich voor rondom de drukke maanden januari (1873 vragen) en maart (1850 vragen). Deze schommeling is voor een groot gedeelte het gevolg van de pieken in het verkiezingsproces.

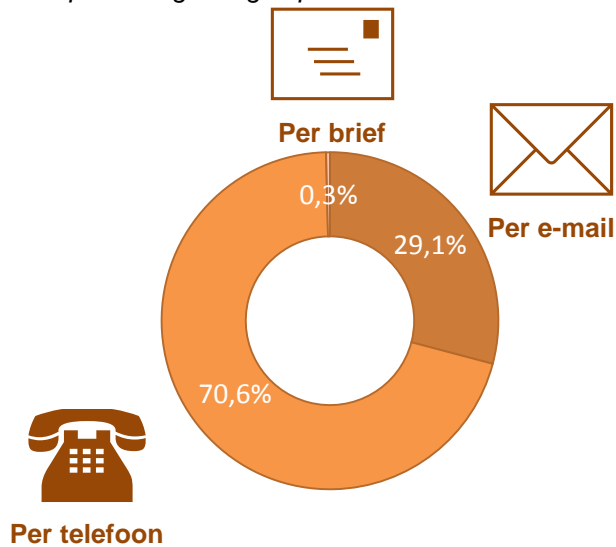
Het verloop van het aantal vragen per dag geeft een beeld van het toenemende aantal vragen in aanloop naar een belangrijk kieswettelijk moment. Zo zijn in de onderstaande grafiek de dag van kandidaatstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen (3 februari 2014) en de beide stemmingsdagen (19 maart en 22 mei 2014) te herkennen. Ook de dag van kandidaatstelling voor de verkiezing van het Europees Parlement is hierin te onderscheiden (8 april 2014), alsmede beide laatste data voor het registreren van aanduidingen (23 december 2013 en 25 februari 2014). Het wisselende beeld van het aantal vragen wordt in deze grafiek veroorzaakt door de weekenden waarin het Informatiepunt telefonisch niet bereikbaar was.

Grafiek 2: totaal aantal vragen per dag (gestapeld)

Het Informatiepunt heeft de binnengekomen vragen telefonisch, per mail of schriftelijk beantwoord. In totaal werden er 2302 vragen per mail afgedaan, 5575 telefonisch en 29 vragen per brief. Verreweg de meeste vragen zijn dus telefonisch afgehandeld, wat ook blijkt uit de onderstaande verdeling:

Grafiek 3: percentage vragen per communicatiemiddel

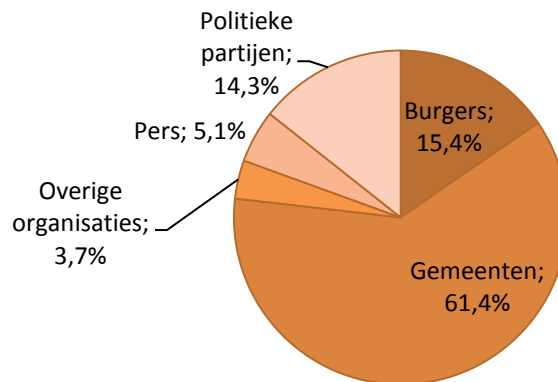
3.2 Herkomst

Van de binnengekomen meldingen is bijgehouden door wie deze gesteld zijn. De verschillende categorieën betrokkenen worden met het daarbij behorende aantal vragen in de onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 1: herkomst van de vragen

Melding afkomstig van:	Totaal aantal
Gemeente	4854
Burger	1219
Politieke partij	1134
Pers	405
Organisatie *	221
Overheid *	28
Provincie *	24
Universiteit *	12
Waterschap *	5
Ambassade *	2
Advocaat *	1
Recherche *	1

Grafiek 4: herkomst van de vragen

De organisaties met een asterisk (*) zijn in de grafiek opgenomen onder 'Overige organisaties'.

Uit deze gegevens blijkt dat het grootste aantal vragen is gesteld door gemeenten. Op veel punten in het verkiezingsproces zijn juist de gemeenten intensief betrokken bij de uitvoering van het verkiezingsproces. Daarnaast worden veel vragen over dit verkiezingsproces door burgers direct aan gemeenten gesteld, die in sommige gevallen voor de beantwoording contact opnamen met het Informatiepunt.

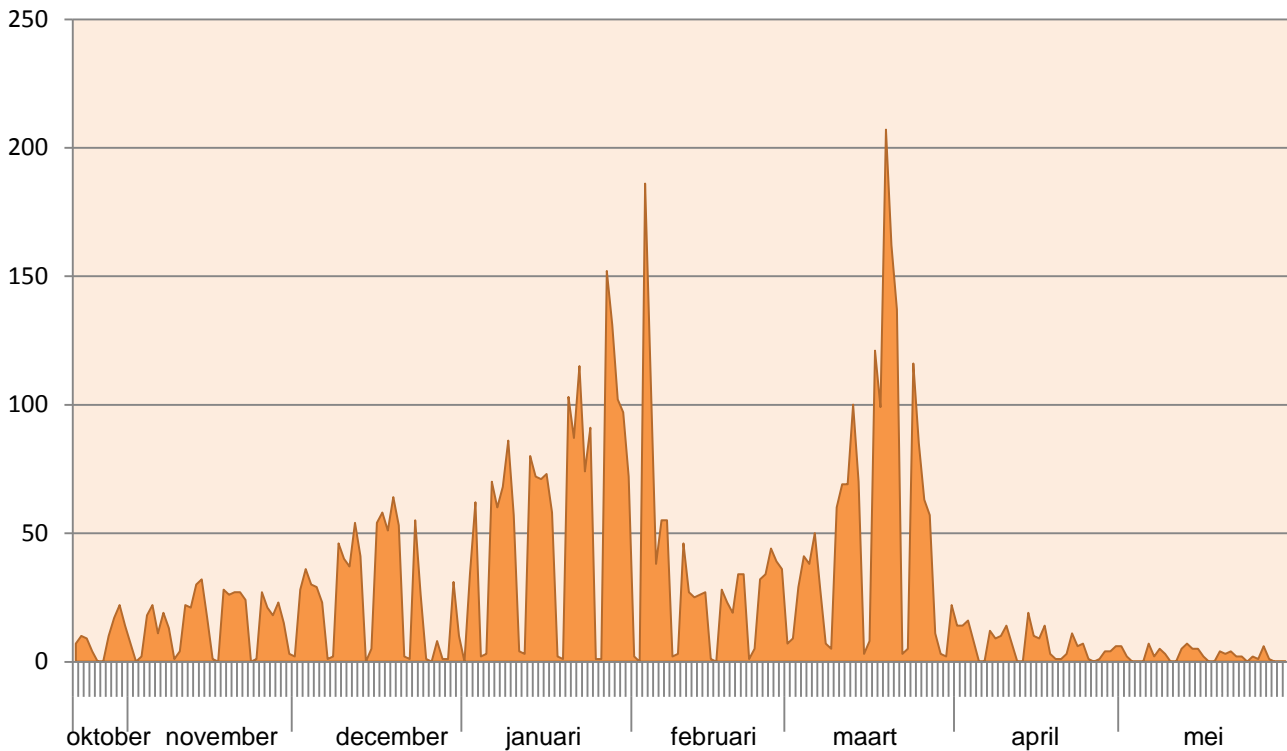
Bovenstaande gegevens geven een beeld van het totaal aantal vragen dat door het Informatiepunt Verkiezingen afgedaan is. Een vergelijking met voorgaande verkiezingen is echter niet mogelijk. Enkel in 1994 vonden de verkiezing voor de gemeenteraad en het Europees Parlement in hetzelfde jaar plaats, maar indertijd was er geen Informatiepunt actief. In de volgende hoofdstukken zullen de afzonderlijke verkiezingen daarom apart worden bekeken en kan een vergelijking met voorgaande verkiezingen van hetzelfde type wel plaatsvinden.

4. Gemeenteraadsverkiezingen 2014

4.1 Totaal aantal vragen

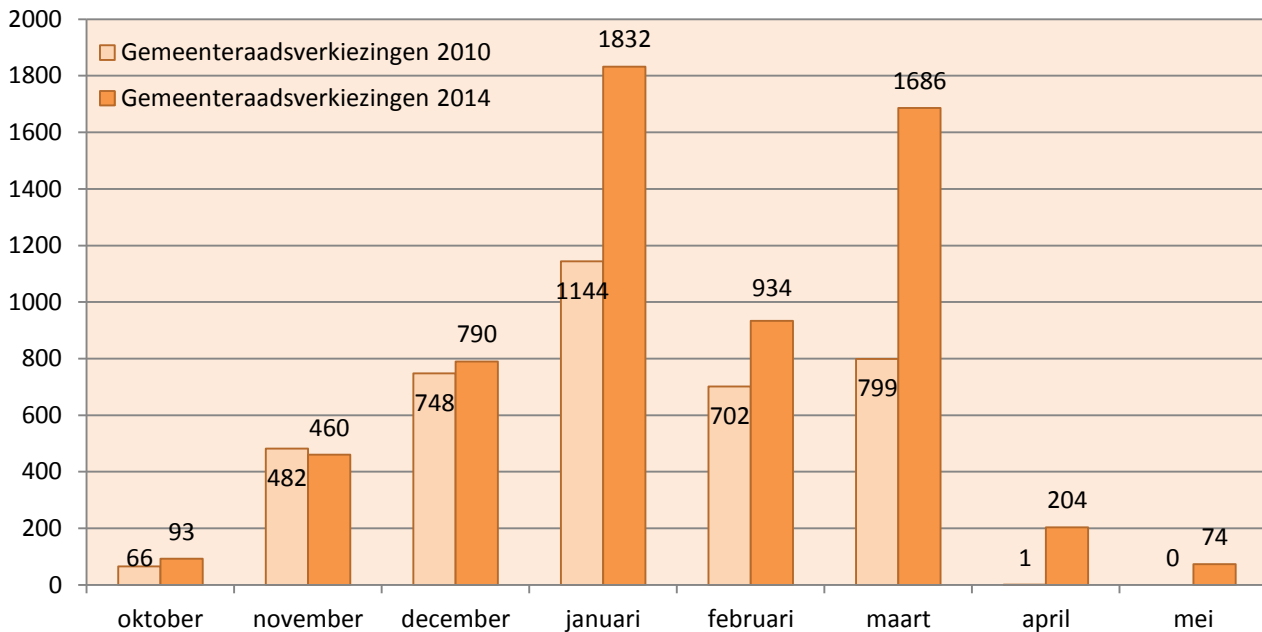
Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 zijn er in totaal 6073 vragen aan het Informatiepunt gesteld. Met name in de eerste helft van deze periode zijn veel vragen gesteld. In de maanden tot en met februari waren zowel gemeenten als politieke partijen namelijk druk bezig met de registratie en kandidaatstelling van politieke groeperingen. Na de dag van stemming nam het aantal vragen direct af.

Grafiek 5: totaal aantal vragen per dag (gemeenteraadsverkiezingen)

Richting de drie belangrijkste kieswettelijke momenten in deze periode is een sterke toename te zien in het aantal vragen. Deze geleidelijke toename geeft aan dat betrokkenen tijdig voorbereidingen aan het treffen waren voor deze momenten (zoals laatste dag registratie, kandidaatstelling en dag van stemming). Dit blijkt ook uit het feit dat in de maanden januari en maart de meeste vragen werden gesteld (1832 vragen in januari en 1686 vragen in maart). In beide maanden vond de voorbereiding plaats voor een kieswettelijk piekmoment (respectievelijk de dag van kandidaatstelling en de dag van stemming). De onderstaande grafiek geeft weer hoeveel vragen er aan het Informatiepunt zijn gesteld in die betreffende maanden.

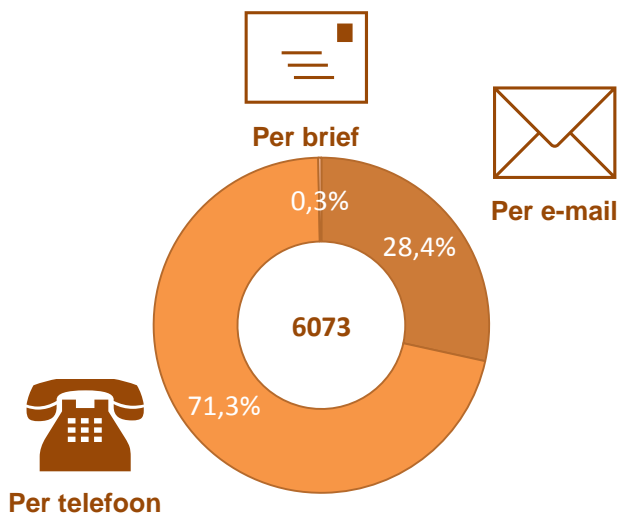
Grafiek 6: totaal aantal vragen per maand (gemeenteraadsverkiezingen 2010 en 2014)

In de bovenstaande grafiek is tevens het aantal vragen per maand bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen weergegeven. Hieruit blijkt dat er dit keer meer vragen zijn gesteld aan het Informatiepunt dan in dezelfde maanden van 2010. Overigens was het Informatiepunt voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 geopend van 1 september 2009 tot en met 31 maart 2010. Gedurende deze gehele periode werden 3354 vragen gesteld, wat in 2014 met 81% is toegenomen tot 6073. Hoewel dit niet uit de cijfers is op te maken, is het bij het Informatiepunt opgevallen dat er vaak werd gebeld door gemeenteambtenaren die voor het eerst met verkiezingen bezig waren, of dit naast hun reguliere werkzaamheden moesten doen.

Voor de gemeenteraadsverkiezingen werden er 1727 vragen per e-mail door het Informatiepunt afgedaan, 4328 telefonisch en 18 vragen per brief.

Grafiek 7: percentage vragen per communicatiemiddel

4.2 Onderwerpen

Het Informatiepunt Verkiezingen heeft de binnengekomen vragen per onderwerp gesorteerd. Naast specifieke vragen over de gemeenteraadsverkiezingen zijn gedurende deze verkiezingsperiode ook vragen gesteld die slechts zijdelings betrekking hadden op de gemeenteraadsverkiezingen, maar toch in dit overzicht worden meegenomen. Hierna worden enkele onderwerpen nader toegelicht.

Tabel 2: rangschikking diverse onderwerpen bij de gemeenteraadsverkiezingen

Onderwerp	Aantal	Percentage
Inleveren kandidatenlijsten	1196	20%
OSV	576	9%
Registratie aanduiding	547	9%
Kandidaatstelling	506	8%
Begin en verandering in lidmaatschap	345	6%
Vaststellen en bekendmaken uitslag	336	6%
Stembureau	249	4%
Stemming	241	4%
Informatieverzoeken	211	3%
Stempas	200	3%
Stemmen bij volmacht	184	3%
Campagne BZK	173	3%
Incidenten	171	3%
Centraal stembureau/Hoofdstembureau	122	2%
Toewijzen zetels	117	2%
Identificatieplicht	110	2%
Overige	109	2%
Samenwerking partijen	108	2%
Campagnevoering	98	2%
Kiesgerechtigheid	92	2%
Databank Verkiezingsuitslagen	77	1%
ALG Informatieverzoeken nationaal	70	1%
Lijstnummering	54	1%
ALG Registratie aanduiding	36	1%
ALG Overige	28	0%
Website	19	0%
ALG Herindelingsverkiezingen	15	0%
ALG Kandidaatstelling	14	0%
ALG Informatieverzoeken internationaal	11	0%
ALG Tijdelijke vervanging	11	0%
ALG OSV	10	0%
ALG Toewijzen zetels	8	0%
ALG Tussentijdse vacature	8	0%
ALG Stembureau	7	0%
ALG Stemming	7	0%

ALG Kiesgerechtigdheid	5	0%
ALG Samenwerking partijen	2	0%

Inleveren kandidatenlijsten (20%)

Veel vragen werden gesteld over de wijze van inlevering en de vereisten daarvoor. Ook de verschillende mogelijkheden voor het vermelden van kandidaten op de kandidatenlijst werden aan de orde gesteld. Gemeenten vroegen zich veelvuldig af wat de juiste naamsvermelding van een kandidaat moest zijn en of de gegevens uit de BRP (voorheen GBA) daarbij gevolgd moesten worden.

Verder vroegen sommige politieke groeperingen zich af wat er precies moest worden ingeleverd en wat de gevolgen zouden zijn van inhoudelijke verschillen tussen de ingeleverde stukken. Onvolledigheden op de kandidatenlijsten kwamen namelijk ook voor op de overige stukken (zoals de instemmingsverklaringen) en het bleek politieke partijen veel tijd te kosten om deze aan te passen en opnieuw te laten ondertekenen. Zowel partijen als gemeenten waren dan ook op zoek naar mogelijkheden om dit proces te vergemakkelijken.

OSV (9%)

Tijdens het doorlopen van het verkiezingsproces maakten betrokkenen gebruik van de Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Hoewel technische vragen beantwoord werden door de speciaal ingerichte IVU helpdesk, handelde het Informatiepunt algemene vragen af over de verschillende OSV programma's. Zo werden er relatief veel vragen gesteld over welke kieswettelijke taken door de programma's uitgevoerd werden. Ook ging het hier om vragen over de beschikbaarheid van de afzonderlijke programma's. Zo waren enkele gemeenten benieuwd wanneer zij de programma's 4 en 5 konden verwachten en welke technische eisen er waren gesteld aan de installatieomgeving van deze uitslagberekende programma's.

Registratie aanduiding (9%)

Het registreren van aanduidingen (namen van politieke groeperingen) was een onderwerp waarover in het begin van de verkiezingsperiode veel vragen werden gesteld. Deze vragen betroffen met name de beoordelingscriteria voor het toetsen van een aanduiding en de eventuele gevolgen van een wijziging van een aanduiding. Daarnaast had een aantal vragen betrekking op de gevolgen voor een geregistreerde aanduiding bij verdergaande samenwerking tussen politieke partijen door middel van een samenvoeging van aanduidingen of een fusie. Politieke partijen wilden graag weten welke mogelijkheden deze verschillende vormen boden en wat de gevolgen daarvan waren voor toekomstige verkiezingen. Partijen waren verder op zoek naar mogelijkheden om faciliteiten te behouden na intensievere samenwerking door samenvoeging van aanduidingen, fusies en lijstencombinaties. Deze groep vragen is dan ook nauw verwant aan het onderwerp 'Samenwerking partijen' (2%).

Verder wilden zowel partijen als gemeenten weten wie er in het lokale register als gemachtigde vermeld stond, wat de precieze aanduiding was en hoe de inhoud van het register is te wijzigen. Opvallend is daarbij dat een klein aantal gemeenten het gemeentelijke register kwijt was waardoor de controle van de gemachtigden van de lokaal geregistreerde aanduidingen onmogelijk was geworden.

Kandidaatstelling (8%)

Een groot aantal vragen met betrekking tot de kandidaatstelling ging over de vermelding van kandidaten op de lijst en over de vraag of de gegevens uit de BRP daarbij gevolgd moesten worden. Ook werden veel vragen gesteld over de terinzagelegging en openbaarmaking van de processen-verbaal en de kandidatenlijsten zelf. Het was niet alle gemeenten duidelijk welke stukken op welk moment openbaar gemaakt moesten worden. Daarnaast kregen gemeenten verzoeken van de pers om stukken te publiceren die ze op grond van de Kieswet bijvoorbeeld alleen ter inzage hoefden te leggen. Ook de identificatieplicht voor kandidaten kwam naar voren. Sommige kandidaten wensten niet hun burgerservicenummer (BSN) te vermelden op de instemmingsverklaring en streepten dit tevens door op de kopie van het identiteitsbewijs.

Dat deze kandidaten vervolgens terecht door het centraal stembureau geschrapt zijn, is door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State bevestigd.¹

Begin en verandering in lidmaatschap (6%)

Nadat kandidaten op basis van de verkiezingsuitslag een benoemingsbrief hadden ontvangen, begon het onderzoek tot toelating. De vragen over het begin van, en verandering in het lidmaatschap hadden betrekking op de vereisten voor het lidmaatschap en de vraag op welk moment aan deze vereisten voldaan moest zijn. Ook voorgenomen benoemingen van raadsleden tot wethouder en de vervulling van vacatures die daaruit voortkwamen, leidden tot vragen.

Vaststellen en bekendmaken uitslag (6%)

Vragen met betrekking tot de uitslag gingen vaak over de wijze van vaststelling van de uitslag door het centraal stembureau. Daarnaast werden er specifieke vragen gesteld over de zitting van het centraal stembureau en hoe daar met ingebrachte bezwaren om moest worden gegaan. Tot slot hadden kiezers vragen over de uitslag op kandidaatsniveau en vroegen zij zich af wat een aanleiding zou kunnen zijn voor een hertelling.

Stembureau (4%)

Aan het Informatiepunt werden vragen gesteld over de instelling van stembureaus en de benoeming van de leden daarvan. Het blijkt dat het gemeenten enige moeite kostte om zowel voldoende stembureauleden te kunnen benoemen als voldoende toegankelijke stemlokalen aan te kunnen wijzen. Gemeenten gingen dan ook op zoek naar mogelijkheden om de capaciteit van stemlokalen te vergroten (minder stembureaus in de gemeente, meer stemlokalen in een gebouw). Ook de verplichte cursus, vanaf 1 december kieswettelijk verplicht, leidde tot een aantal vragen. Ten aanzien van de vereisten voor het stembureau lidmaatschap werd een aantal vragen gesteld over de onverenigbaarheid van het stembureau lidmaatschap met het lidmaatschap van het hoofdstembureau.

Rond de dag van stemming werden er meer vragen gesteld over de taken en verantwoordelijkheden van het stembureau. Zo vroegen gemeenten zich af hoe het stembureau kan optreden tegen filmen en fotograferen in het stemlokaal. Daarnaast hadden enkele gemeenten vragen over de nieuwe processen-verbaal en vroegen zij zich af wie de processen-verbaal N 10 moesten ondertekenen. De tekst 'tellers ondertekenen niet' op het model bleek verwarrend te zijn omdat de Kieswet geen onderscheid maakt tussen tellers en andere stembureauleden.

Stemming (4%)

Ook naar aanleiding van de dag van stemming ontving het Informatiepunt diverse vragen. Het ging hier vaak om vragen van gemeenten over de opstelling in het stemlokaal en hoe om te gaan met campagne-uitingen in en rond het stemlokaal. Daarnaast werd het telproces door gemeenten al voorbereid zodat dit op de dag van stemming goed doorlopen zou worden. Gemeenten benaderden het Informatiepunt daarom met vragen over de telinstructie van BZK.

Stempas (3%)

In de aanloop naar de dag van stemming verstuurden gemeenten de stempassen naar de kiezers. Hoewel dit een gemeentelijke aangelegenheid is, ontving het Informatiepunt veel vragen van kiezers die nog geen stempas hadden gekregen. Opvallend daarbij was ook het aantal vragen hierover van kiezers uit gemeenten die in november herindelingsverkiezingen hebben en om die reden dus in maart geen stempas ontvingen. Verder vroegen sommige kiezers zich af waarom ze een stempas kregen in hun oude woongemeente. Velen wisten niet dat zij in dat geval enkel hun stem in hun oude woongemeente konden uitbrengen en vonden het vreemd dat de dag van kandidaatstelling hiervoor de peildatum was.

Stemmen bij volmacht (3%)

Tijdens de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen kreeg het systeem van volmachtstemmen veel aandacht. Burgers wilden weten hoe dit precies werkte en wat ze er voor nodig hadden.

¹ ABRvS 14 februari 2014, nr. 201401212/1/A2.

Zo was het voor een aantal kiezers onduidelijk waarom een notariële volmacht of bewindvoerder-verklaring niet voldoet als volmacht voor het uitbrengen van de stem. Ook ontving het Informatiepunt vragen over volmachtgevers die niet in staat waren een handtekening te zetten.

Incidenten (3%)

In de loop van de maand maart nam het aantal vragen over oneigenlijk gebruik van het stemmen bij volmacht toe. Dit resulteerde in een aantal incidenten dat bij het Informatiepunt is gemeld. Veelal betrof het bezorgde burgers of partijen die zich afvroegen of politieke partijen in hun gemeente zich aan ronselen schuldig maakten. Ook gemeenten wilden vaak van het Informatiepunt weten of er in een concreet geval sprake was van ronselen.

Campagne BZK (3%)

Dit onderwerp betreft de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen door BZK. Het gaat hier om diverse vragen over de materialen op de toolkit, en de verzending van deze materialen naar de gemeenten. Verder ontving het Informatiepunt vragen over de inhoud van de stembureauinstructie. Daarnaast merkten sommige gemeenten op dat enkele geldige identiteitsbewijzen niet in de brochure geldige identiteitsdocumenten waren opgenomen.

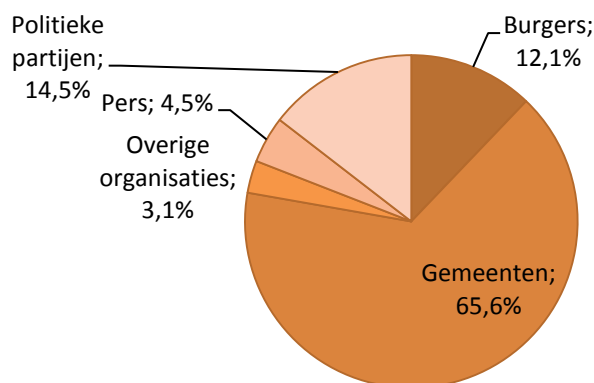
4.3 Herkomst

Aan het Informatiepunt zijn door diverse betrokkenen vragen gesteld. De verschillende categorieën betrokkenen worden met het daarbij behorende aantal vragen in de onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 3: herkomst van de vragen

Melding afkomstig van:	Totaal aantal
Gemeente	3986
Politieke partij	883
Burger	737
Pers	276
Organisatie *	145
Overheid *	11
Provincie *	20
Universiteit *	9
Waterschap *	3
Advocaat *	1
Ambassade *	1
Recherche *	1

Grafiek 8: herkomst van de vragen

De organisaties met een asterisk (*) zijn in de grafiek opgenomen onder 'Overige organisaties'.

Uit de bovenstaande gegevens blijkt dat een meerderheid van de vragen is gesteld door gemeenten (65,6%). Op afstand gevolgd door politieke partijen en burgers (respectievelijk 14,5% en 12,1%). Pers en overige organisaties nemen een klein gedeelte van het totaal voor hun rekening (respectievelijk 4,5% en 3,1%).

Een vergelijking met de gegevens van eerdere Informatiepunten geeft verder een beeld van de ontwikkeling van het aantal vragen en de herkomst daarvan.

Tabel 4: herkomst van de vragen bij gemeenteraadsverkiezingen

	2006	2010	2014
Burgers	519 (22%)	489 (12%)	737 (12%)
Gemeenten	1561 (67%)	2853 (69%)	3986 (66%)
Overige organisaties	168 (7%)	105 (2%)	191 (3%)
Pers	79 (4%)	169 (4%)	276 (5%)
Politieke partijen	n/a	530 (13%)	883 (15%)

Ondanks dat het totaal aantal vragen telkens is toegenomen, blijkt dat de diverse betrokkenen telkens voor ongeveer hetzelfde aandeel van het totaal verantwoordelijk zijn. Ten aanzien van 2006 moet nog wel worden opgemerkt dat vragen van politieke groeperingen toen werden geregistreerd als 'burger' of als 'overige organisatie', waardoor het relatief hoge percentage burgervragen in 2006 verklaard kan worden.

Om inzicht te krijgen in het soort vragen dat door elke categorie betrokkene is gesteld, is hieronder per categorie uitgesplitst hoe deze vragen aan het Informatiepunt gesteld waren, en welke onderwerpen deze vragen betroffen. Hieruit blijkt dat burgers hun vragen eerder per mail stelden en dat in de andere gevallen het Informatiepunt veelal telefonisch benaderd werd. Verder zijn het vooral burgers die hun vragen stellen over onderwerpen die de dag van stemming aangaan, zoals de wijze van stemming, de stempas en de verantwoordelijkheden van het stembureau. Ook de andere categorieën kennen grote verschillen in de top-3 van de meest gestelde vragen. Wel is zichtbaar dat vragen over het onderwerp kandidaatstelling/inleveren kandidatenlijsten door bijna alle categorieën betrokkenen zijn gesteld.

Tabel 5: burgers

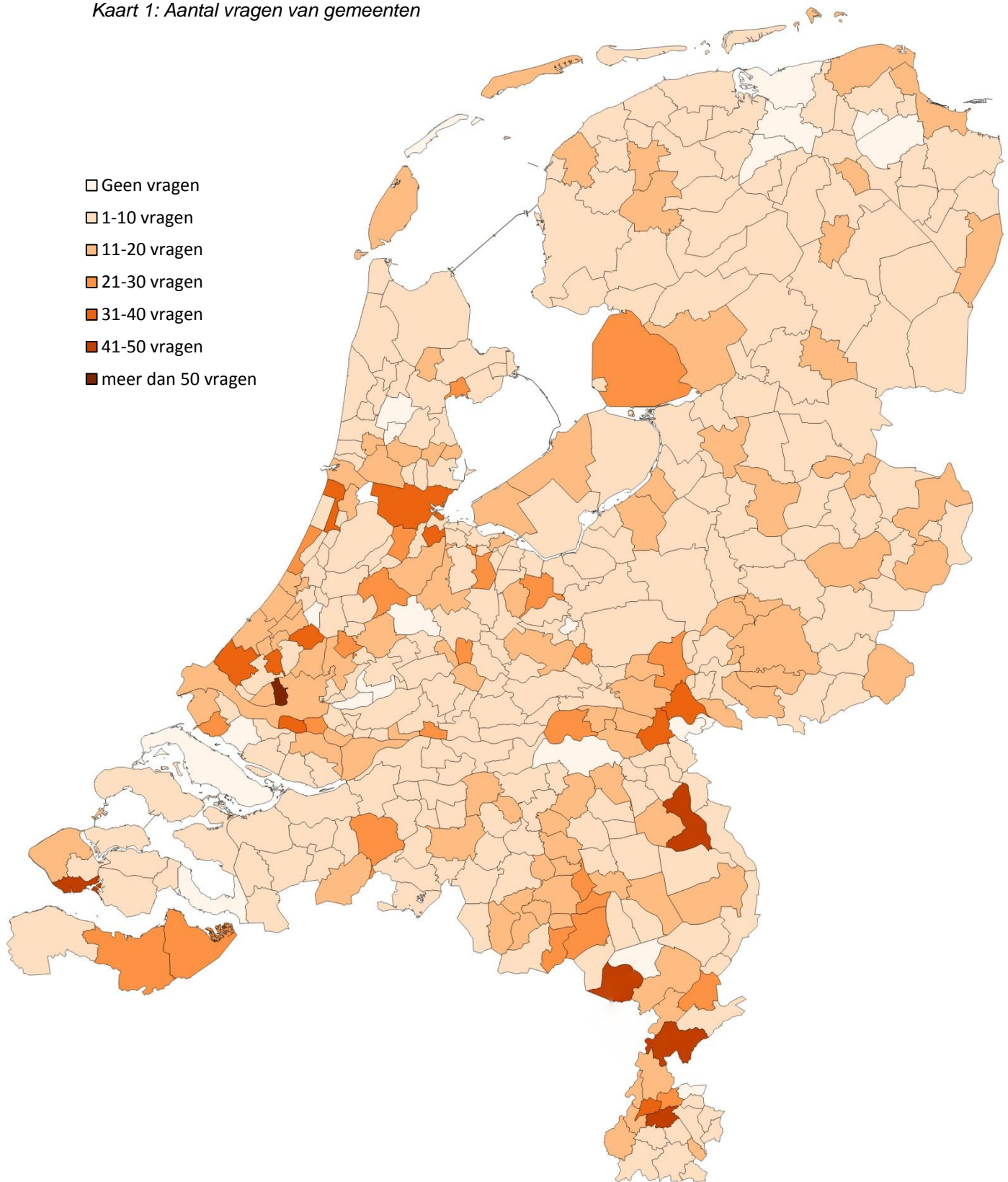
Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	737	
Per telefoon	246	33%
Per E-mail	480	65%
Per brief	11	1%
Onderwerpen top-3		
1. Stempas	121	16%
2. Stemming	90	12%
3. Stembureau	67	9%

Tabel 6: gemeenten

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	3986	
Per telefoon	3146	79%
Per E-mail	839	21%
Per brief	1	0%
Onderwerpen top-3		
1. Inleveren kandidatenlijsten	936	23%
2. Registratie aanduiding	430	11%
3. Kandidaatstelling	377	9%

Van alle vragen die door gemeenten zijn gesteld over de gemeenteraadsverkiezingen is bijgehouden door welke gemeente deze zijn gesteld. Hieruit valt op te maken dat het aantal gemeenten dat het Informatiepunt niet heeft benaderd, zeer klein is. Het gaat hierbij vooral om gemeenten die in een herindelingsproject zitten en daardoor geen verkiezingen in maart hadden.

Kaart 1: Aantal vragen van gemeenten

Tabel 7: overige organisaties

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	191	
Per telefoon	103	54%
Per E-mail	87	46%
Per brief	1	1%
Onderwerpen top-3	Aantal	Percentage
1. Informatieverzoeken	30	16%
2. Databank Verkiezingsuitslagen	15	8%
3. ALG Informatieverzoeken nationaal	14	7%

Tabel 8: pers

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	276	
Per telefoon	235	85%
Per E-mail	41	15%
Per brief	0	0%
Onderwerpen top-3	Aantal	Percentage
1. Incidenten	62	22%
2. Kandidaatstelling	40	14%
3. Informatieverzoeken	37	13%

Tabel 9: politieke partijen

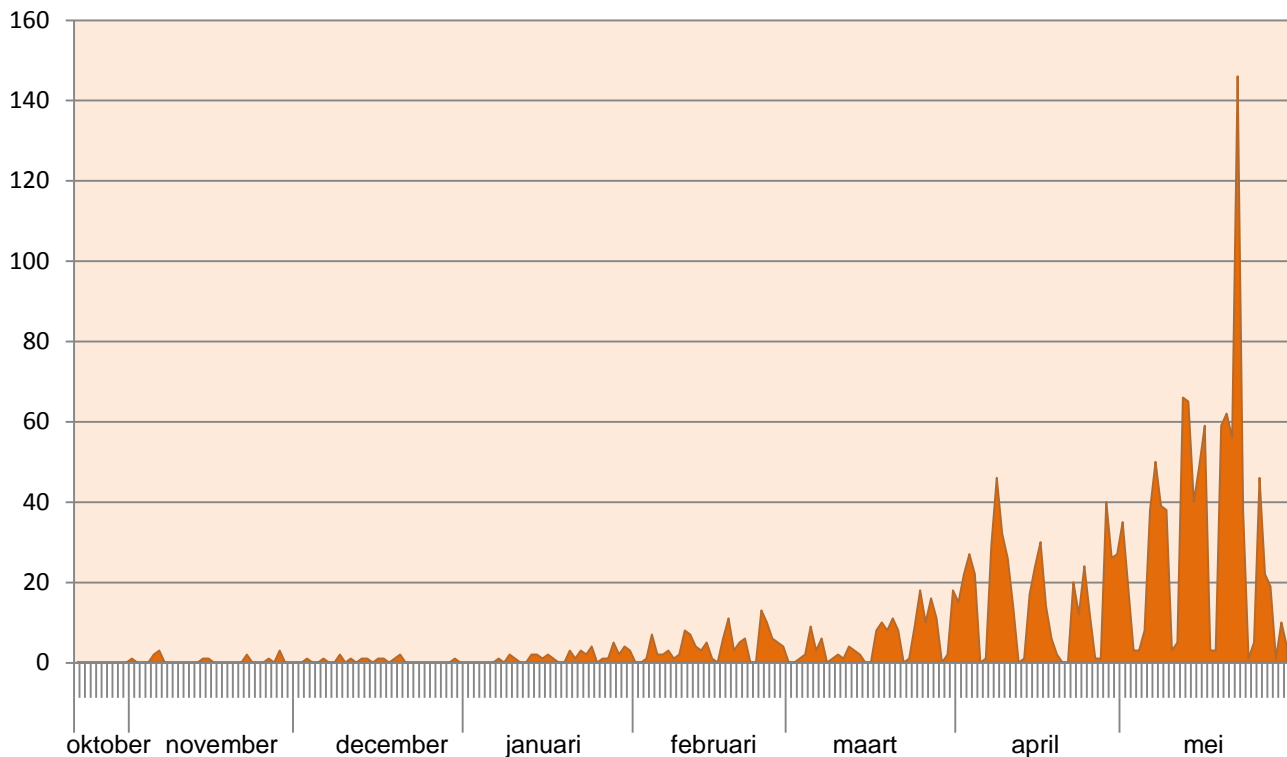
Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	883	
Per telefoon	598	68%
Per E-mail	280	32%
Per brief	5	1%
Onderwerpen top-3	Aantal	Percentage
1. Inleveren kandidatenlijsten	238	27%
2. OSV	228	26%
3. Registratie aanduiding	86	10%

5. Europees Parlementsverkiezing 2014

5.1 Totaal aantal vragen

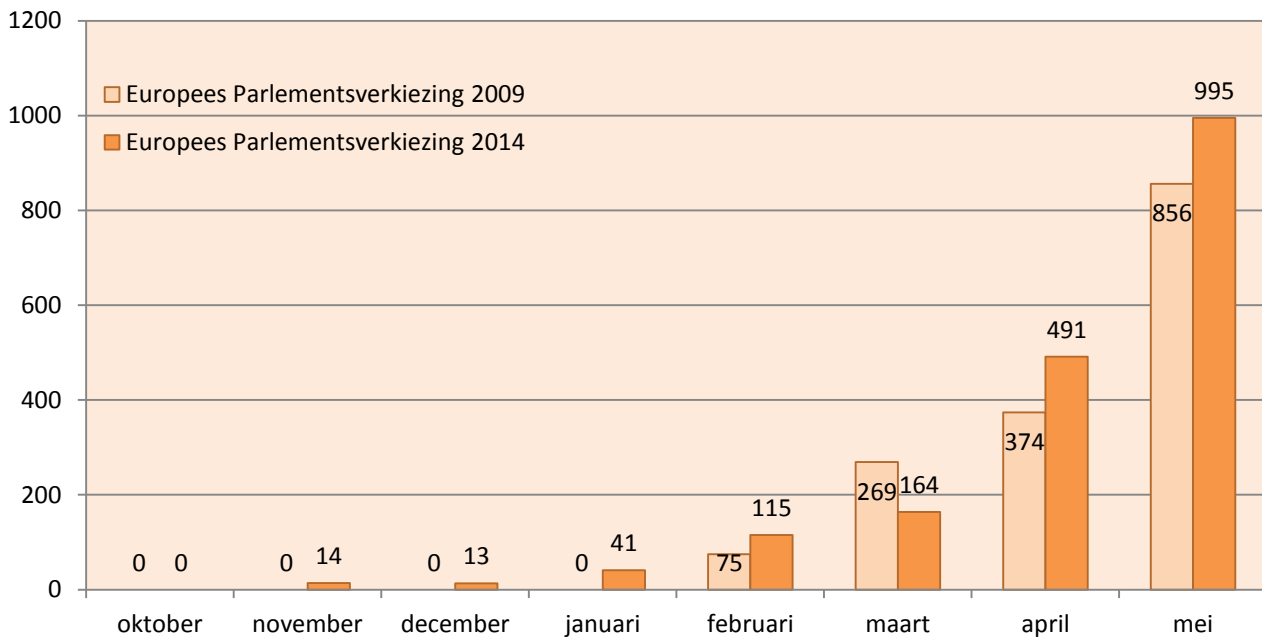
Tijdens de verkiezing voor de Nederlandse leden van het Europees Parlement van 2014 zijn er in totaal 1833 vragen door het Informatiepunt behandeld. Met name in de laatste maanden van deze periode zijn veel vragen gesteld. In deze maanden raakten namelijk ook gemeenten en burgers betrokken bij de organisatie van de verkiezingen. Tot die tijd was er vooral betrokkenheid van politieke partijen en de Kiesraad als centraal stembureau. In het totaal aantal vragen is verder een langzame toename te zien, met als piek de dag van stemming zelf waarna het aantal vragen direct afnam.

Grafiek 9: totaal aantal vragen per dag (Europees Parlementsverkiezing)

De onderstaande grafiek geeft weer hoeveel vragen er per maand aan het Informatiepunt zijn gesteld. In deze optelling is een stijgende lijn te zien in het aantal vragen. De meeste vragen zijn gesteld in de maand mei, de maand waarin de dag van stemming viel (995 vragen in mei). De maanden waarin de laatste dag van registratie (25 februari) en de dag van kandidaatstelling (8 april) vielen, waren goed voor respectievelijk 115 en 491 vragen.

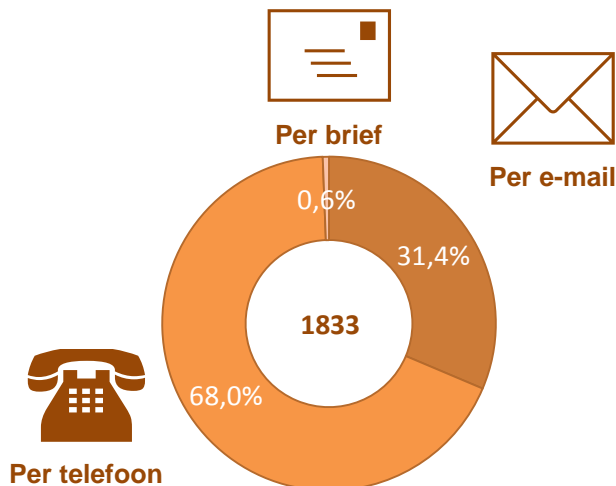
Grafiek 10: totaal aantal vragen per maand (Europees Parlementsverkiezingen in 2009 en 2014)

in 2009 weergegeven. Hieruit blijkt dat er in 2014 gemiddeld meer vragen zijn behandeld door het Informatiepunt dan in dezelfde maanden van 2009. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het Informatiepunt in 2009 geopend was van half januari tot en met eind juni en dat de dag van stemming indertijd op 4 juni 2009 lag. Hierdoor vallen enkele dagen buiten het bereik van deze vergelijking. In de maanden oktober tot en met mei 2009 werden 1574 vragen gesteld, wat in 2014 met 16% is toegenomen tot 1833. Mede omdat de verkiezingsdag in een heel andere periode viel, zijn vergelijkingen tussen beide jaren echter lastig te maken. Wel leken de onlangs gehouden gemeenteraadsverkiezingen een dempend effect te hebben op het totaal aantal vragen. Gemeenten waren hierdoor wellicht beter voorbereid.

Voor de Europees Parlementsverkiezing werden er 575 vragen per e-mail door het Informatiepunt afgedaan, 1247 telefonisch en 11 vragen per brief.

Grafiek 11: percentage vragen per communicatiemiddel

5.2 Onderwerpen

Het Informatiepunt Verkiezingen heeft de binnengekomen vragen per onderwerp gesorteerd. Naast specifieke vragen over de Europees Parlementsverkiezing zijn gedurende deze verkiezingsperiode ook vragen gesteld die slechts zijdelings betrekking hadden op de Europees Parlementsverkiezing, maar toch in dit overzicht worden meegenomen. Hierna worden enkele onderwerpen nader toegelicht.

Tabel 10: rangschikking diverse onderwerpen bij de Europees Parlementsverkiezing

Onderwerp	Aantal	Percentage
Vaststellen en bekendmaken uitslag	265	14%
Stempas	215	12%
Kiesgerechtigheid	189	10%
Kandidaatstelling	142	8%
Stemmen bij volmacht	128	7%
Stemming	119	6%
OSV	113	6%
Campagne BZK	94	5%
Inleveren kandidatenlijsten	94	5%
Stembureau	93	5%
Registratie aanduiding	77	4%
Identificatieplicht	48	3%
Campagnevoering	45	2%
ALG Informatieverzoeken nationaal	35	2%
Databank Verkiezingsuitslagen	34	2%
Overige	30	2%
Informatieverzoeken	29	2%
Incidenten	12	1%
Toewijzen zetels	10	1%
ALG Overige	8	0%
Website	8	0%
ALG Registratie aanduiding	6	0%
Toewijzen zetels	6	0%
Begin en verandering in lidmaatschap	6	0%
ALG Stemming	5	0%
ALG Kandidaatstelling	4	0%
Centraal stembureau/Hoofdstembureau	4	0%
ALG Kiesgerechtigdheid	3	0%
Lijstnummering	3	0%
ALG Informatieverzoeken internationaal	2	0%
ALG Tijdelijke vervanging	2	0%
ALG OSV	1	0%
ALG Stembureau	1	0%

ALG Tussentijdse vacature	1	0%
Mobiel stembureau	1	0%

Vaststellen en bekendmaken uitslag (14%)

Er was bij zowel gemeenten als (pers)organisaties onduidelijkheid over de precieze datum van bekendmaking van de verkiezingsuitslag. De uitslag mocht pas na zondagavond 23:00 uur bekendgemaakt worden en kon ook niet al onder embargo worden verstrekt. Enkele persbureaus en media namen het initiatief om uitslagen eerder te verzamelen. Een aantal gemeenten vroeg dan ook hoe het vaststellen en bekendmaken van de verkiezingsuitslag wettelijk moest verlopen, en of er al vóór dat tijdstip uitslagen gecommuniceerd konden worden.

Stempas (12%)

Sommige burgers vroegen zich af wanneer de stempassen verzonden werden, of meldden dat ze de stempas nog niet ontvangen hadden. Verder was het voor gemeenten niet altijd duidelijk welke informatie op de stempas gedrukt moest worden. Zij vroegen het Informatiepunt dan ook veelvuldig of hier een regeling voor bestond.

Ook vragen met betrekking tot het aanvragen of verlenen van kiezerspassen zijn onder deze categorie gevat. Met de kiezerspas, stempas en schriftelijke volmacht of onderhandse volmacht waren verschillende combinaties te maken. Deze combinaties waren bij de gemeenteraadsverkiezing niet altijd van toepassing en gemeenten waren daarom niet altijd op de hoogte van de mogelijkheden.

Kiesgerechtigheid (10%)

Enkele onderdanen van niet EU-lidstaten vroegen zich af of zij konden stemmen. Niet Nederlandse EU-burgers konden zich via de Y 32-procedure laten registreren als kiezer in Nederland, maar wisten niet altijd waar zij dit moesten doen. Ook gemeenten zelf hadden vragen over deze procedure, zeker als het ging om de wijze van het doorgeven van de registratie aan de oorspronkelijke lidstaat van deze kiezer.

Kandidaatstelling (8%)

Deze vragen hadden betrekking op het onderzoek van de lijsten en de verzuimen die daaruit voortvloeiden. Ook vragen over de uiteindelijke beslissingen op verzuimen en bezwaren daartegen vallen hier onder. Zo werden er bezwaren ingediend tegen het schrappen van kandidaten zonder geldige kopie van het identiteitsbewijs,² tegen het ongeldig verklaren van een lijst wegens het ontbreken van de betaling van de waarborgsom,³ en tegen de deelname aan de verkiezing door een bepaalde partij.⁴ Al deze bezwaren werden door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ongegrond verklaard waarna de kandidatenlijsten werden vastgesteld.

Stemmen bij volmacht (7%)

Net als tijdens de gemeenteraadsverkiezingen vroegen burgers hoe een volmacht verleend kon worden en of het uitmaakte in welke gemeente de volmachtenner woont. Gemeenten controleerden bij de aanvraag van een schriftelijke volmacht de kiesgerechtigheid van de volmachtenner. Gemeenten stelden vaak de vraag hoe zij dit konden controleren als de volmachtenner woonachtig was in een andere gemeente.

Stemming (6%)

Vragen met als onderwerp 'stemming' zijn met name op de dag van stemming zelf gesteld. Het ging hierbij om vragen over het uitbrengen van de stem en het verlenen van bijstand daarbij. Ook vragen over stemlokalen, partijprogramma's en de te kiezen kandidaten vallen hieronder. Verder vroegen enkele burgers zich af waarom zij niet konden stemmen op buitenlandse lijsten en kandidaten.

OSV (6%)

Ook voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement konden

² ABRvS 24 april 2014, nr. 201403284/1/A2.

³ ABRvS 24 april 2014, nr. 201403327/1/A2.

⁴ ABRvS 24 april 2014, nr. 201403293/1/A2.

betrokkenen gebruik maken van de Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Gemeenten stelden het Informatiepunt vragen over de verzending van OSV en de installatie daarvan. Voor technische vragen over de software werd doorverwezen naar de helpdesk van de IVU, de leverancier van de software.

Campagne BZK (5%)

Veel gemeenten waren op zoek naar specifieke informatie in de toolkit van BZK zoals nieuwsbrieven en modellen. Naar aanleiding van een kort geding over de stemfie en het stemgeheim adviseerde het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gemeenten om een extra poster in het stemhokje op te hangen. Op het moment dat deze nieuwsbrief was verzonden, was deze poster echter nog niet in de toolkit geplaatst. Gemeenten belden naar het Informatiepunt met de vraag waar deze poster te vinden was.

Inleveren kandidatenlijsten (5%)

Meerdere politieke groeperingen hadden vragen over de formulieren voor het inleveren van de kandidatenlijsten. Ook werden er vragen gesteld over het afleggen van ondersteuningsverklaringen en de daarop aan te geven kieskring. Omdat niet alle kandidaten in Nederland verbleven, ontving het Informatiepunt ook enkele vragen over de mogelijkheden van digitale ondertekening van de instemmingsverklaringen om zo het kandidaatstellingsproces te vergemakkelijken. Tot slot zijn er vragen gesteld over de verschillende geldige identiteitsbewijzen en de wijze van vermelding van kandidaten op de lijsten.

Stembureau (5%)

Rond de dag van stemming werden er meer vragen gesteld over de taken en verantwoordelijkheden van het stembureau. Zo vroegen gemeenten zich af of en hoe het stembureau kon optreden tegen filmen en fotograferen in het stemlokaal. Dit type vragen nam toe nadat diverse media hadden aangegeven te gaan filmen tijdens de stemopneming. Na afloop van de stemopneming moeten voorzitters van de stembureaus volgens de Kieswet de aantallen voorlezen. Niet alle gemeenten waren hier echter mee bekend en vroegen zich af hoe dit precies moest verlopen.

Registratie aanduiding (4%)

Politieke groeperingen konden voor deze verkiezing voor het eerst ook een logo registreren voor het stembiljet voor briefstemmers. Van vrijwel alle geregistreerde partijen is een dergelijk registratieverzoek ontvangen. Er werden door het Informatiepunt veel vragen behandeld over de technische eisen voor de logo's. Zo vereist de regeling dat logo's in drie formaten ingeleverd moeten worden, wat bij sommige partijen tot het misverstand leidde dat er drie verschillende logo's aangeleverd konden worden.

Identificatieplicht (3%)

Het komt nog wel eens voor dat een kiezer zonder identiteitsbewijs zijn stem wil uitbrengen. Sommige kiezers beklagden zich achteraf over de identificatieplicht en vroegen zich af waarom deze bestaat. Een identiteitsbewijs bij een volmachtstem mag als kopie overhandigd worden. Enkele gemeenten kregen te maken met elektronische kopieën die op smartphones of tablets getoond werden en vroegen aan het Informatiepunt of dit was toegestaan.

Incidenten (1%)

Het aantal meldingen over incidenten is bij deze verkiezing beperkt gebleven. Het ging om enkele meldingen dat sommige kiezers geen stempas ontvangen zouden hebben. Daarnaast is door enkele burgers gesignaleerd dat sommige kiezers dubbel zouden kunnen stemmen wanneer zij zowel in Nederland als in een andere lidstaat kiesgerechtigd zijn.

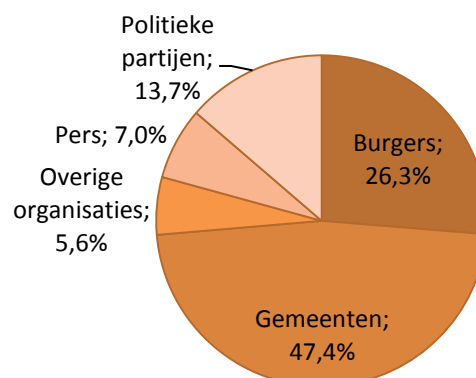
5.3 Herkomst

Aan het Informatiepunt zijn door diverse betrokkenen vragen gesteld. De verschillende categorieën betrokkenen worden met het daarbij behorende aantal vragen in de onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 11: herkomst van de vragen

Melding afkomstig van:	Totaal aantal
Gemeente	868
Burger	482
Politieke partij	251
Pers	129
Organisatie *	76
Overheid *	17
Provincie *	4
Universiteit *	3
Waterschap *	2
Ambassade *	1

Grafiek 12: herkomst van de vragen

De organisaties met een asterisk (*) zijn in de grafiek opgenomen onder 'Overige organisaties'.

Uit de bovenstaande gegevens blijkt dat de meerderheid van de vragen is gesteld door gemeenten (47,4%). Naar verhouding was dit aandeel kleiner dan tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Het aantal burgervragen ligt wel hoger dan tijdens de gemeenteraadsverkiezingen (26,3%). Dit is mede te verklaren doordat de Kiesraad tijdens de Europees Parlementsverkiezing de rol van centraal stembureau had. Bij de gemeenteraadsverkiezingen had de Kiesraad geen formele betrokkenheid waardoor burgers waarschijnlijk in eerste instantie contact opnamen met het centraal stembureau in hun gemeente. Ook politieke partijen stelden regelmatig vragen aan het Informatiepunt (13,7%). Persvragen en vragen van overige organisaties beslaan een klein deel van het totaal (respectievelijk 7,0% en 5,6%).

Een vergelijking met de gegevens van eerdere Informatiepunten geeft een beeld van de ontwikkeling van het aantal vragen en de herkomst daarvan.

Tabel 12: herkomst van de vragen bij gemeenteraadsverkiezingen

	2009	2014
Burgers	971 (42%)	482 (26%)
Gemeenten	957 (41%)	868 (47%)
Overige organisaties	161 (7%)	103 (6%)
Pers	102 (4%)	129 (7%)
Politieke partijen	137 (6%)	251 (14%)

Uit de bovenstaande vergelijking blijkt een opvallend verschil ten aanzien van het aantal vragen afkomstig van burgers. Dit aantal is bijna gehalveerd ten opzichte van 2009. Dit verschil kan mogelijk deels worden verklaard doordat het in 2009 voor het eerst verplicht was om bij de stemming een identiteitsbewijs te overhandigen. Indertijd werden daar veel vragen over gesteld. Ook was het in dat jaar voor het eerst verplicht om bij het uitbrengen van een volmachtstempel een kopie van het legitimatiebewijs van de volmachtgever te overhandigen. Daarnaast kende de verkiezing van 2009 nog enkele andere wijzigingen zoals het kiesrecht voor curandi, het kiesrecht voor Nederlanders op de Nederlandse Antillen en Aruba en het, voor het eerst sinds enige tijd, stemmen met stembiljetten en rood potlood. Tijdens de verkiezing van 2014 deden zich geen inhoudelijke verschillen voor in vergelijking met de laatstgehouden gemeenteraadsverkiezing, waardoor burgers en gemeenten beter wisten wat hen te wachten stond. Dit verschil is in het percentage burgervragen terug te zien.

Om inzicht te krijgen in het soort vragen dat door elke categorie betrokkene is gesteld, is hieronder per categorie uitgesplitst hoe deze vragen aan het Informatiepunt gesteld zijn en over welke onderwerpen. Hieruit blijkt dat burgers hun vragen eerder per mail stellen en dat andere betrokkenen eerder bellen. Verder gingen de burgervragen vooral over onderwerpen die de dag van stemming aangaan, alhoewel vragen over de stempassen ook werden gesteld door gemeenten. Tot slot komt het onderwerp 'vaststellen en bekendmaken van de uitslag' bij meerdere betrokkenen in de top-3 terug. Dit onderwerp kreeg bij deze verkiezing extra aandacht omdat de uitslag niet eerder officieel bekendgemaakt mocht worden dan na sluiting van alle stembureaus elders in Europa.

Tabel 13: burgers

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	482	
Per telefoon	189	39%
Per E-mail	284	59%
Per brief	9	2%
Onderwerpen top-3		
1. Stempas	86	18%
2. Kiesgerechtigheid	80	17%
3. Stemming	64	13%

Tabel 14: gemeenten

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	868	
Per telefoon	691	80%
Per E-mail	177	20%
Per brief	0	0%
Onderwerpen top-3		
1. Vaststellen en bekendmaken uitslag	141	16%
2. Stempas	121	14%
3. OSV	97	11%

Tabel 15: overige organisaties

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	103	
Per telefoon	75	73%
Per E-mail	28	27%
Per brief	0	0%
Onderwerpen top-3		
1. Kandidaatstelling	20	19%
2. ALG Informatieverzoeken nationaal	11	11%
3. Vaststellen en bekendmaken uitslag	10	10%

Tabel 16: pers

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	129	
Per telefoon	114	88%
Per E-mail	15	12%
Per brief	0	0%
Onderwerpen top-3		
	Aantal	Percentage

1. Vaststellen en bekendmaken uitslag	55	43%
2. Kandidaatstelling	14	11%
3. Incidenten	7	5%

Tabel 17: politieke partijen

Communicatiemiddel	Aantal	Percentage
Totaal	251	
Per telefoon	178	71%
Per E-mail	71	28%
Per brief	2	1%
Onderwerpen top-3		
1. Inleveren kandidatenlijsten	70	28%
2. Registratie aanduiding	58	23%
3. Kandidaatstelling	40	16%

6. Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

Tijdens de verkiezingsperioden van de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement in 2014 zijn door het Informatiepunt 7906 vragen beantwoord. Het grootste gedeelte hiervan ging over de gemeenteraadsverkiezingen (6073) en was verspreid over de maanden oktober tot en met maart. De overige 1833 vragen over de verkiezing van het Europees Parlement werden met name in de laatste twee maanden (mei en juni) gesteld.

Het merendeel van de vragen werd telefonisch aan het Informatiepunt gesteld (71%) en was afkomstig van gemeenten (61%). Per soort verkiezing weken deze cijfers echter wel wat af. In vergelijking met eerdere verkiezingen is een flinke stijging in het aantal vragen te zien.

6.2 Organisatorische aanbevelingen

Het Informatiepunt Verkiezingen is al jaren een gezamenlijk initiatief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Kiesraad. Beide instanties zijn vanuit de rijksoverheid betrokken bij verkiezingen maar hebben een andere rol in de informatievoorziening. Het Ministerie is veelal ondersteunend richting gemeenten door middel van nieuwsbrieven en circulaires. De Kiesraad is als centraal stembureau deels uitvoerend, maar tevens, ook bij verkiezingen waarin het niet centraal stembureau is, informatieverstrekking richting alle betrokkenen in het verkiezingsproces.

Beide instanties hanteren hun eigen informatiestructuren, met een eigen website (www.kiesraad.nl en www.verkiezingen2014.nl) met informatie over het verkiezingsproces. Daarnaast heeft het Ministerie een actieve informatierol richting gemeenten. De Kiesraad benadert, als centraal stembureau bij de Europees Parlementsvierkiezing, de hoofdstembureaus en de deelnemende partijen maar doet dit bij de gemeenteraadsverkiezingen slechts bij uitzondering. Hoewel de taken dus per instantie en per verkiezing verschillen, voorziet het Informatiepunt Verkiezingen namens beide instanties in een feitelijke behoefte. De informatievoorziening kan bij een volgend Informatiepunt nog verder verbeterd worden. Enkele suggesties hiervoor zijn:

- In aanloop naar de verkiezingen houden de betrokken instanties (in ieder geval BZK en Kiesraad) een startgesprek om werkafspraken te maken over de afhandeling van vragen. Daarbij worden afspraken gemaakt over de samenwerking en contactpersonen aangewezen;
- Het Informatiepunt wordt gedurende het verkiezingsproces steeds door de betrokken instanties goed en tijdig op de hoogte gehouden van ontwikkelingen zodat deze ontwikkelingen bij de beantwoording van vragen kunnen worden meegenomen.

6.3 Inhoudelijke aanbevelingen

Het Informatiepunt ontving vaak dezelfde vragen van verschillende gemeenten, niet zelden gedurende meerdere dagen achtereenvolgend. Hoewel de beantwoording hiervan uiteindelijk snel kon verlopen, kunnen kleine verbeteringen in de regelgeving of communicatie voor veel duidelijkheid zorgen waardoor het aantal vragen voor een volgend Informatiepunt af kan nemen. Suggesties voor aanpassingen die hiervoor zijn gedaan, zijn meegenomen in het evaluatieadvies van de verkiezingen van de Kiesraad (te vinden op www.kiesraad.nl).

